

АНАЛІЗ НАДАННЯ ТА СПОЖИВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Проведено оцінку основних показників надання та отримання освітніх послуг у ВНЗ; досліджено динаміку споживання послуги вищої освіти в Чернівецькій області; охарактеризовано зміни, які вносить у функціонування українського ринку освітніх послуг Болонський процес, його переваги та недоліки; проаналізовано якісну характеристику споживачів освітніх послуг, їх територіальну диференціацію та належне кадрове забезпечення.

Ключові слова: вища освіта, вищі навчальні заклади, споживачі освітніх послуг, надавачі освітніх послуг, ринок освітніх послуг, Болонський процес.

Освітні послуги як обсяги навчальної та наукової інформації, яка трансформується у процесі навчання в певну суму знань для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб у дошкільній, загальноосвітній, професійно-кваліфікаційній підготовці, перепідготовці, навчання впродовж всього життя, є центральним (найголовнішим) елементом ринку освітніх послуг, що функціонує на міжнародному, національному й регіональному рівнях.

У нинішній системі надавачів освітніх послуг особливе місце займає система зовнішнього незалежного оцінювання. Вона від імені держави здійснює оцінку випускників школи, ліцеїв, ПТНЗ щодо рівня їхніх знань та видає відповідні сертифікати, що є документом, який відкриває можливість отримати вищу освіту у ВНЗ III-IV рівня акредитації. Реалізація потреби у вищій освіті здійснюється у процесі споживання послуг ВНЗ відповідного рівня акредитації. Суб'єктами цього сегменту ринку освітніх послуг виступають студенти, їхні батьки, юридичні особи, що фінансують підготовку спеціалістів для власних потреб, органи місцевого самоврядування та влада в регіонах, держава. Опосередковано цю послугу споживають працедавці, які отримують можливість найму молодих спеціалістів [1].

Споживання освітніх послуг у ВНЗ дає можливість отримати певний фах як основу майбутньої економічної свободи вибору місця професійної діяльності, як основу певного соціального статусу та можливості для професійного та службового просування. У процесі споживання освітньої послуги ВНЗ дають оцінку майбутнім спеціалістам і на основі цієї оцінки здійснюють відбір кращих студентів

Згідно з чинним законодавством, освітні послуги вищої освіти надають технікуми, училища, коледжі, інститути, консерваторії, академії, університети тощо. За статусом вищих

навчальних закладів (ВНЗ) встановлено чотири рівні акредитації: I - технікуми, училища; II - коледжі та інші прирівняні до них заклади; III і IV - академії, університети, інститути, консерваторії. У системі вищої освіти освітня послуга надається за освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодший спеціаліст (надають технікуми, училища, інші вищі навчальні заклади I рівня акредитації); бакалавр (надають коледжі, інші вищі навчальні заклади II-IV рівнів акредитації); спеціаліст, магістр (надають вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації) [3].

На початок 2009/10 н.р. в Чернівецькій області на освітньому ринку надавали освітні послуги вищої освіти 17 ВНЗ I-IV рівнів акредитації. Реальними споживачами послуг ВНЗ I-II рівнів стали 27864 осіб та 6125 осіб у ВНЗ III-IV рівнів акредитації [4, с.6].

Особливості надання освітніх послуг у ВНЗ I-V рівнів у динаміці демонструють дані табл. 1 та табл. 2. У ВНЗ I-II рівнів акредитації здобувають вищу професійну освіту, готують фахівців середньої ланки, підвищують освітній і культурний рівень особистості. Об'єктивні причини, зокрема порушення традиційних зв'язків навчальних закладів із замовниками кадрів і недостатня взаємодія органів управління освітою з територіальними службами зайнятості населення, вимагають зміст і структуру освіти привести у відповідність із потребами економіки й соціальної сфери регіонів, потребують удосконалити організацію практичної підготовки студентів та підвищити рівень працевлаштування випускників.

Для подолання зазначених диспропорцій у цьому сегменті регіонального ринку необхідно здійснити оптимізацію постачальників освітніх послуг (ВНЗ I-II рівнів акредитації) з урахуванням економічної ситуації, потреб регіонів у кадрах, матеріально-технічного та кадрового забезпечення ВНЗ. Напрямами оптимізації

АНАЛІЗ НАДАННЯ ТА СПОЖИВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

мають бути: укрупнення ВНЗ для уникнення їх бази багатопрофільних і багаторівневих вищих дублювання спеціальностей і скорочення навчальних закладів. бюджетних витрат на їх утримання; створення на

Таблиця 1

Основні показники надання й отримання освітніх послуг у ВНЗ I-II рівнів Чернівецької області (на початок навчального року) [2, с.4; 5, с.13; 4, с.6].

	1990/ 91	1995/ 96	2000/ 01	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09
Кількість закладів	18	18	16	15	17	16	16	15	13	13
В них студентів, тис.	14,2	12,5	13,6	13,1	14,1	13,4	13,6	12,7	10,96	10,04
Прийнято, тис.	4,5	3,9	4,6	4,4	4,6	4,3	4,4	4,1	3,544	2,7
Випущено, тис.	4,2	3,7	3,6	3,7	4,0	3,9	3,8	3,7	3,354	3,086
Кількість студентів на 10 тис. населення Чернівецька обл.	146	142	153	147	150	140	121	111
Україна	146	120	107	121	125	116	108	100	95	87

Таблиця 2

Основні показники надання та отримання освітніх послуг у ВНЗ III-IV рівнів Чернівецької області (на початок навчального року) [2, с.5; 4, с.6; 5, с.13].

	1990/ 91	1995/ 96	2000/ 01	2002/ 03	2003/ 04	2004/ 05	2005/ 06	2006/ 07	2007/ 08	2008/ 09
Кількість закладів	2	2	4	5	5	4	4	4	4	4
В них студентів, тис.	11,9	12,6	17,6	21,6	25,6	24,3	25,8	26,9	27,48	27,86
Прийнято, тис.	2,4	2,5	4,3	7,2	6,5	5,7	6,6	5,9	6,125	5,774
Випущено, тис.	1,8	2,1	3,4	3,9	4,3	3,8	4,6	4,4	4,724	6,189
Кількість студентів на 10 тис. населення: Чернівецька обл.	179	258	279	267	284	297	303	295
Україна	170	180	285	352	387	429	470	497	511	512

Якщо у секторі ВНЗ I-II рівнів акредитації Буковини показник кількості студентів на 10 тис. населення в усі роки був значно вищим, ніж в середньому по Україні, то у ВНЗ III-IV рівнів акредитації рівень аналогічного показника є суттєво нижчим від загальноукраїнського.

За досліджуваний період мережа ВНЗ III-IV рівнів акредитації зросла у 2 рази, кількість споживачів послуг - у 2,3 рази. Це забезпечило зростання кількості студентів на 10 тис. населення: від 179 студентів у 2000/01 н.р. до 303 студентів у 2008/09 н.р., в Україні, відповідно, - з 170 до 512 студентів.

Наведемо якісну характеристику споживачів освітніх послуг Чернівецької області за такими

критеріями: територіальна ознака, форми власності, вікові групи, окремі категорії студентів, галузі знань, форма навчання, мова навчання, кадрове забезпечення (табл.3) [2, с. 11; 12; 13; 15; 18; 20].

У структурі освітніх послуг 81,3% надається мережею ВНЗ I-II рівнів акредитації, які розміщені у м. Чернівці. Решту сегмента цих послуг надають ВНЗ, які розташовані у Вижицькому, Новоселицькому та Сторожинецькому районах області. Натомість споживачі освітніх послуг ВНЗ III-IV рівнів акредитації на 100% отримують їх тільки у м. Чернівці. ВНЗ державної та комунальної форм власності III-IV рівнів акредитації пропонують більше освітніх послуг, ніж

Якісна характеристика споживачів освітніх послуг Чернівецької області на початок 2007/08 н.р.

Критерій	Показник	Значення показника	Питома вага, %	Значення показника		Питома вага, %					
				ВНЗ I-II рівнів акредитації	ВНЗ III-IV рівнів акредитації						
За територіальною ознакою	Усього навчається студентів у м. Чернівці	10955	100,0	27475	100,0						
		8911	81,3	27475	100,0						
		2044	18,7	-	-						
За формами власності	Прийнято студентів на навчання у ВНЗ державної та комунальної форм власності	9481	86,5	25188	91,7						
		1474	13,5	2287	8,3						
За віковими групами	Прийнято студентів на навчання у приватні ВНЗ	Кількість студентів усіх вікових категорій	19239	93,4	25016	92,8					
							14-24 роки	340	3,1	1239	4,5
							25-29 років	161	1,5	677	2,5
							30-34 роки	215	2,0	543	0,2
							35 років і більше				

За окремими категоріями студентів	Кількість іноземних студентів, які навчаються	6	285	1,0
Кількість студентів, які здобувають другу вищу освіту	-	-	372	1,4
За галузями знань (згідно з переліком 1997 року)	Освіта	986	1659	6,0
	Культура і мистецтво	718	199	0,7
	Гуманітарні науки	-	3054	11,1
	Соціальні науки	-	1082	3,9
	Економіка, комерція та підприємництво	2083	5970	21,7
	Право	506	2013	7,3
	Природничі науки	-	2683	9,8
	Математика та інформатика	565	1083	3,9
	Інженерія	2127	1284	4,7
	Транспорт	1088	-	-
	Медицина	2147	3142	11,4
	Архітектура	153	-	-
	Сільське господарство	532	40	0,1
	Військові науки	-	-	-
	Державне управління	-	34	0,1
	Національна безпека	-	4	0,01
За формами навчання	Всього,	3354	4724	100,0
	в т.ч. за денною	2517	2642	55,9
	вечірньою	48	14	0,3
	заочною	789	2068	43,8
За мовами навчання	Кількість студентів, які навчаються:			
	українською мовою	10870	27475	100,0
	румунською мовою	85	-	-
За кадровим забезпеченням	Кількість педагогічних та науково-педагогічних працівників, всього	1013	2077	100,0
	з них штатні	836	1892	91,1
	Кількість науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь кандидата наук	-	867	41,7
	Кількість науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь доктора наук	-	175	8,4

ВНЗ I-II рівнів: 91,7% проти 86,5%.

За віковою структурою споживачі освітніх послуг, які надаються ВНЗ I-II рівнів та ВНЗ III-IV рівнів, розподілені так. Частка вікової групи 14-24 роки є приблизно однаковою - відповідно 93,4% та 92,8%. Переважання перших пояснюється доступом до навчання учнів після закінчення 9-го класу. У віковій групі 25-29 років переважає частка споживачів освітніх послуг у ВНЗ III-IV рівнів - 4,5% проти 3,2%. Така ж тенденція у віковій групі 30-34 роки - відповідно 2,5% проти 1,5%. Отримане співвідношення споживачів освітніх послуг пояснюється прагненням населення 25-29 років та 30-34 років отримати другу вищу освіту, підвищити професійний рівень тощо. Натомість вікова категорія 35 років і більше переважає у ВНЗ I-II рівнів (2,0% проти 0,2%), оскільки останні більш активно включені у процеси навчання, підвищення кваліфікації через службу зайнятості Чернівецької області.

За окремими категоріями студентів лише ВНЗ III-IV рівнів надають освітні послуги іноземним студента (1,0%) та особам, які здобувають другу вищу освіту (1,4%). В умовах входження України у Болонський процес, інтеграції у загальноєвропейський освітній простір, безумовно, цей сегмент надання освітніх послуг має суттєво зрости.

Найбільша в області частка одержувачів освітніх послуг, які закінчили ВНЗ, спостерігається за денною формою навчання, проте відповідний показник у підсистемі ВНЗ I-II рівнів акредитації є суттєво більшим, ніж у ВНЗ III-IV рівнів - 75% та 55,9%. За мовним критерієм 100% студентів отримують освітні послуги українською мовою у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. ВНЗ I-II рівнів викладання українською мовою (99,2%) поєднується з навчанням румунською мовою (0,8%). За рівнем кадрового забезпечення як важливого індикатора якості надання освітніх послуг державна статистика констатує наявність штатних педагогічних та науково-педагогічних працівників - 82,5% від загальної кількості у ВНЗ I-II рівнів та 91,1% у ВНЗ III-IV рівнів. Відзначається високий рівень науково-освітнього забезпечення навчання у ВНЗ III-IV рівнів: 41,7% науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь кандидата наук та 8,4% науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь доктора наук.

Аналіз надання освітніх послуг за галузями знань показує, що вища освіта Буковини найбільшій мірі представлена напрямком "Економіка, комерція та підприємництво" - відповідно 19,0% та 21,7% у ВНЗ I-II рівнів та ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Далі йде підготовка за напрямками медицини та інженерних наук

(19,6% та 19,4%), освітні послуги з яких надаються переважно у ВНЗ I-II рівнів акредитації. У ВНЗ III-IV рівнів значних обсягів набула підготовка з медичних, гуманітарних та правознавчих наук - відповідно 11,4%, 11,0% та 7,3%. Передумовами такого розподілу споживачів освітніх послуг за галузями знань є трансформаційні зміни у структурі господарського комплексу регіону за роки державної незалежності. Припинення існування командно-адміністративної системи економіки Буковини та, як наслідок, зникнення державних замовлень суттєво вплинуло на економіку області. Скоротились обсяги виробництва майже в усіх галузях, що позначилось на зростанні рівня безробіття, інтенсифікувало відтік висококваліфікованих кадрів. Зникли найважливіші для Чернівецької області галузі оборонного комплексу та скоротилось у декілька разів виробництво сільськогосподарської продукції. Виробництво у структурі економіки замінила торгівля [6, с. 5].

Для подолання депресивних змін, з метою поліпшення якості життя жителів області та поновлення її економічного потенціалу розроблена Стратегія розвитку Чернівецької області до 2015 року та програму дій обласної державної адміністрації згідно з визначеними пріоритетами. На часі прийняття законопроекту "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернівецькій області", який розроблено Чернівецькою ОДА. Його мета - створення нових робочих місць та поліпшення інвестиційного клімату в пріоритетних сферах економіки регіону (рекреація, транзит, використання природних ресурсів), зростання економіки в районах області, які є "депресивними". Зазначені документи та відповідні управлінські рішення обласної державної адміністрації є важливим інституційним підґрунтям реалізації Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2015 року, яка вимагає, щоб структура споживачів освітніх послуг за галузями знань максимально відповідала стратегічним пріоритетам її реалізації.

Отже, аналіз сучасного стану регіонального ринку освітніх послуг вищої освіти, які надаються фізичним та юридичним особам на різних рівнях освіти, показав їх територіальну диференціацію, зростаючі обсяги їх надання та багатоманітність, належне кадрове забезпечення. Інтереси соціально-економічного розвитку Буковини вимагають, щоб обсяги та спектр освітніх послуг за галузями знань максимально відповідали поточним і перспективним потребам регіонального ринку праці, стратегічним пріоритетам розвитку області на період до 2015 року.

Список літератури

1. Вакарчук І. Університетська автономія і реформа вищої освіти. Ситуація в Україні: Доповідь на міжнародній конференції "Еліти, публічний діалог і реформа вищої освіти", 8 грудня 2008 року, Варшава. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
2. Вищі навчальні заклади на початок 2007/08 навчального року: Статистичний бюлетень./ Головне управління статистики у Чернівецькій області. - Чернівці, 2007. - 32 с.
3. Економіка знань - модернізаційний проект України / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-

кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. - К.: Фенікс, 2007. - 544 с.

4. Заклади освіти на Буковині станом на 1 червня 2010 року: Статистичний бюлетень / Головне управління статистики у Чернівецькій області. - Чернівці, 2010. - 88 с.

5. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2008/09 навчального року: Статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. - К., 2009. - 213 с.

6. ТПР як механізм розвитку Буковини. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.odessa.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=611&Itemid=59

Анотація

Андрей Антохов, Леонид Клевчик

АНАЛИЗ НАДАНИЯ И ПОТРЕБЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

Проведено аналіз основних показателів надання і отримання освітніх послуг в ВНЗ; проаналізовано динаміку споживання послуг вищої освіти в Чернівецькій області; охарактеризовано зміни, які вносить Болонський процес в функціонування українського ринку освітніх послуг; проаналізовано якісні характеристики споживачів освітніх послуг, їх територіальну диференціацію і належне кадрові забезпечення.

Ключевые слова: *вище освітня, ВНЗ, споживачі освітніх послуг, постачальники освітніх послуг, ринок освітніх послуг, Болонський процес.*

Summary

Andrey Antokhov, Leonid Klevchik

ANALYSIS OF PROVIDING AND CONSUMPTION OF HIGHER EDUCATION SERVICES IN THE CHERNIVTSI REGION

The estimation of basic parameters of providing and receiving educational services in higher education establishments; dynamics and consumption of higher education in the Chernivtsi region; the characteristic of changes which are introduced into the Ukrainian market of educational services through the Bologna process were researched in the article; analysis of qualitative characteristics of consumers of educational services and their territorial differentiation and proper staffing.

Keywords: *higher education, universities, consumers of educational services, providers of educational services market ositnih services, Bologna.*